

Entz Géza művészettörténész méltatása

Születésének századik, halálának huszadik évfordulóján „méltó és igazságos, illő és üdvös”, ha Entz Gézának, a tudós művészettörténésznek alakja elfoglalja helyét a magyar kiválóságok pantheonjában. Szűkebb és tágabb szakterülete már régen ott látja, példás életét számon tartja.

Neve kétféleképpen is összeforrta a „magyar örökség” fogalmával. Először is már említett példás jelleme, munkássága és tanítása jelent vállalható és nemcsak tanítványai által továbbadandó örökséget. Szomorúan állapítjuk meg, hogy ehhez a hagyományozáshoz ma a sok tekintetben megzavarodott szakma és annak szétszilárdott intézményei kevésnek bizonyulnak; szükséges a társadalom szélesebb körű támogatása. Másodszor pedig, ha valaki, ő bizonyosan nevezhető a magyar kulturális örökség ismerőjének, munkásának és őrzőjének.

A 18. századig visszanyúló, különösen természettudományos tradícióval rendelkező értelmiségi család tagjaként, 1932-37 között végezte történelem – latin – művészettörténet szakos tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen, az Eötvös Collegium tagjaként. Hekler Antal professzornál A magyar műgyűjtés történetének vázlata 1850-ig címmel írta 1937-ben kiadott disszertációját egy olyan témáról, amely a maga idejében újszerű volt, s amely különösen fontossá vált napjainkban, amikor a művészettörténetben uralkodóvá vált az a nézet, hogy művészet mindenkor az, amit annak tartanak. Évekig állástalan diplomásként, múzeumokban, Széchényi Könyvtárban gyakornokoskodott, míg 1941-ben Kolozsvárott nem jutott képességeinek megfelelő álláshoz. Az Erdélyi Múzeum Egyesület könyvtárának, majd levéltárának munkatársaként, aztán kolozsvári egyetemi tanárként szinte habozás nélkül fogott munkába: az erdélyi magyar, különösen középkori emlékek helyszíni és történeti forráskutatással való feldolgozásához, publikálásához. 1950-ig, amikor a kolozsvári egyetemen szerződését felbontották, lerakta Erdély modern középkori művészettörténetének alapjait, szaktudásával alátámasztva Kelemen Lajos történeti felfogását és kiegészítve Balogh Jolánnak különösen az erdélyi reneszánszra vonatkozó kutatásait. Erdélyből visszatérve Budapestre, a műemlékvédelem folyton változó szervezetében kapott helyet, míg 1957-től 1977-es nyugalomba vonulásáig az Országos Műemléki Felügyelőségnek lett tudományos vezetője. Ő határozta meg a Felügyelőség kutatási programjait, alakította ki módszereit, irányította és szerzőként is gazdagította Magyarország Műemléki Topográfiájának kiadását. Emellett tanított az egyetem bölcsészkarán (mások mellett e sorok írója is büszkén vallja mesterének), majd a Képzőművészeti Főiskolán alapította meg, látta el tananyaggal és élete végéig folytatta a restaurátorok képzését. Jó hírt, megbecsülést élvezett itthon – így mint a Régészeti és Művészettörténeti Társulat elnöke – és külföldön egyaránt, kongresszusok gyakran hívott előadójaként és 1983-ban mint a Herder-díj kitüntetettje is. 1993-ban az akadémiai tagság várományosa volt, amikor a születésnapjára kiadott tanulmánykötet átvételére indultában érte a hirtelen halál.

A gótika specialistája volt, erről számos tanulmánya és a gótikus építészet történetét összefoglaló, máig kéziratban létező, 1977-es doktori disszertációja tanúskodik. Nem kevésbé fontos az, amit a magyarországi románkor emlékeiről publikált: egyes emlékcsoportokról, s különösen az Árpád-kori kegyúri reprezentáció emlékeiről. Kinek ne jutnának erről eszébe a templomok nyugati kegyúri karzatai, amelynek jelentőségét az egyetemes művészettörténet-írással lépést tartva ismerte fel? Erőssége volt hatalmas történeti forrásismerete, amelyben mindig erősebben bízott, mint az esztetizáló sejtések halványlila árnyalataiban. Erre csak egyetlen példa az ercsi bencés monostor alapítójának 1185-ös eltemetéséről szóló, még Gyulaféhevárott kigyűjtött adaton alapuló tanulmánya, amellyel szerencsés pillanatban, a helyes irányba terelte a pécsi székesegyház szobrászi díszének akkoriban éppen már túlzásokba eső művészettörténeti értékelését.

Évtizedeken át azonban főleg Erdélyt és művészeti kultúráját képviselte az e téren járatlan és ráadásul elszigetelt Magyarországon. 1958-ban adta közzé a gyulaféhevári

székesegyházról írott monográfiáját, a részleteiben ugyan sokféle bővítést, módosítást megengedő, de egészében maradandó művet. Ezt már 1968-ban követte – először német nyelven kiadva – az erdélyi 11-13. századi építészet történetének nagy adattára. Magyarul csak már *opus posthumum*-ként, 1994-ben került kiadásra; két év múlva követte a folytatás is: Erdély 14-16. századi, gótikus építészetének hasonló módszerű összefoglalása. Ez a három mű alapozta meg az erdélyi művészettörténeti kutatások azóta bekövetkezett hatalmas fellendülését: nemcsak szemléletében, hanem helyszíni kutatásokra ösztönző adataival is. Itt csak a többé-kevésbé önkényesen kiválasztott csúcsteljesítményekről lehetett szó; a középkorkutató szakember számára azonban természetes gesztus, hogy egy-egy téma kapcsán utánanézzon, mit tudott róla Entz Géza. Ritkán csalódunk.

Köztünk van, bátorít – többek között az eleven kritikai gondolkodásra, amelyet akkor is ösztönzött, ha az ő valamely tézisének cáfolatára vagy módosítására irányult. Tanítványai, munkatársai gyérülő csapatának maradjon apa-figura, az utódoknak pedig legyen példakép!

Marosi Ernő